

Recull de recursos 15 Febrer 2008

Gestió del territori Conèixer, estimar i transformar (o no) el territori

El territori és quelcom ampli, molt ampli. Si observem un paisatge hi veurem prats, boscos, muntanyes, rius... també hi veurem habitatges, indústries, zones comercials, camps... elements que es deriven de les característiques físiques de la zona i també de les aplicacions econòmiques i socials del moment.

Les persones modifiquem el territori, tant proper com distant. Partint d'un bon coneixement podem contribuir a millorar els espais de la nostra escola, de la nostra ciutat... del nostre entorn immediat.

Us presentem...

Lectures bàsiques

Per començar

Lectures d'aprofundiment

Per qui vulgui saber-ne més

Llibres per a infants i joves

Fins als 16 anys

Vídeos, jocs i material multimèdia

Imatges i paraules

Materials didàctics

Per a tothom

Webs

Guia per a navegants

Activitats i visites

Amb indicació dels nivells educatius

Exemples de com posar-s'hi

Mans a la feina!

Lectures bàsiques

Aula d'Ecologia: cicle de conferències 2001. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2002. 78 p.
L'any 2001, les conferències-debat de l'Aula d'Ecologia es van centrar en el territori: els canvis en els usos del sòl, les estratègies per a la conservació dels espais naturals...

BOLEDA, C.; CAPDEVILA, L. **Recuperem els jardins escolars.** Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Institut d'Educació, 2007. 92 p.
Presentació i recull de les experiències viscudes en el marc d'aquest programa emblemàtic del Projecte d'Educació en Valors.

BURRIEL, J. A.; PONS, X.; TERRADAS, J. **El mapa ecològic de Barcelona.** Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Sector de Manteniment i Serveis, 2000. 11 p.
Mapa que identifica les diferents zones del sistema urbà (naturals i construïdes).

GIRARDET, H. **Creando ciudades sostenibles.** València: Tilde, 2001. 112 p.
Important aportació a la problemàtica del desenvolupament i la planificació urbana sostenible.

Medi Ambient, tecnologia i cultura. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Dep. de Medi Ambient, 1991-.
Diversos números d'aquesta publicació periòdica tracten temes relacionats amb el territori, el paisatge, polítiques urbanes, protecció d'espais naturals, etc.

Perspectiva escolar. 2007, núm. 311. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat, 1975-.
Inclou un monogràfic dedicat a l'anàlisi del paisatge, tant en el medi urbà com en el rural, sota el títol *Nous paisatges, noves mirades*.

RASPALL, A., et al. **Guia de Natura del Parc de Collserola.** Barcelona: Consorci del Parc de Collserola, 2004. 238 p. + 1 cd-rom.
Guia que ens permet interpretar l'entorn i el paisatge, conèixer la biodiversitat i identificar els elements històrics d'aquest espai natural fronterer a la ciutat de Barcelona. Conté informació sobre connectivitat ecològica.

RUEDA, S. (dir.). **Barcelona, ciutat mediterrània, compacta i complexa. Una visió de futur més sostenible.** Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Direcció d'Educació Ambiental i Participació, 2002. 87 p.
Presentació d'un model per avançar en la sostenibilitat de la ciutat. Enalteix la compacitat com un dels eixos que articula l'ocupació i l'ordenació del territori.

TONUCCI, F. **La ciutat dels infants: una manera nova de pensar la ciutat.** Barcelona: Barcanova, 1997. 231 p.
L'obra exposa les idees de Tonucci sobre els problemes quotidians de la infància en les ciutats. Descriu projectes i experiències educatives en què participen nens i nenes de diversos indrets per millorar la qualitat de vida en la seva ciutat.

Lectures d'aprofundiment

El paisatge: escenari de les activitats humanes.
Balma: didàctica de les Ciències Socials, Geografia i Història. Juliol 1996, núm. 5. Barcelona: Graó, 1995-.
Reflexió i aproximació metodològica a la didàctica del paisatge.

FOLCH, R. **El territorio como sistema: conceptos y herramientas de ordenación**. Barcelona: la Diputació, 2003. 291 p.

Aquesta lectura proposa sistematitzar l'aproximació al territori, oferint conceptes, instruments i projectes que permetin avançar cap a una integració global de l'ordenació i la gestió. Del mateix autor, recomanem la lectura *Natura ús o abús? Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*.

HART, R. A. **La participación de los niños en el desarrollo sostenible**. Barcelona: P.A.U. Education, 2001. 208 p. Manual amb principis i mètodes participatius per implicar els infants en projectes de medi ambient i de desenvolupament de la comunitat. Diverses de les experiències que es presenten fan referència a la planificació, el disseny i la construcció d'espais i equipaments.

JELLICOE, G.; JELLICOE, S. **El paisaje del hombre: la conformación del entorno desde la prehistoria hasta nuestros días**. Barcelona: Gustavo Gili, 2004. 408 p. Obra profusament il·lustrada que mostra les característiques de 28 cultures diferents i la seva traducció en termes de paisatge.

MATA, R. **Integración de los espacios naturales protegidos en la ordenación del territorio** [en línia]. Madrid: Fundación Fernando González Bernáldez, 2005 [Consulta: 25 febrer 2008]. Disponible a: <http://www.europarc-es.org/intranet/EUROPARC/publicado/publicaciones_Europarc-Espana/monografia_1.pdf>.

MORATA, F.; EHERINGTON, J. (Eds.). **Global i local: l'impacte de la globalització en els sistemes territorials**. Barcelona: Pòrtic, 2003. 287 p. Anàlisi dels processos de transformació i els condicionants que poden afectar la vida col·lectiva a Catalunya.

OBRES DE REFERÈNCIA

Anuari Territorial de Catalunya [en línia]. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori, Diputació de Barcelona, 2003. [Consulta: 25 febrer 2008]. Disponible a: <www.ateritorial.org>.

Geografia general dels Països Catalans. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 7 vol. 1992-1997.

Guía del Mundo 2008. Madrid: SM, Fundación IEPALA, Instituto del Tercer Mundo, 2008. 623 p. + 1 cd-rom.

Llibres per a infants i joves

BARRES, J. M. **La Biosfera**. Barcelona: Parramón, 2007. 40 p.

A partir d'11 anys. Amb belles il·lustracions i fulls desplegable, aquest llibre tracta la diversitat d'ecosistemes terrestres i els paisatges associats.

CAPDEVILA, R. **Mirem la ciutat**. Barcelona: La Galera, 1998. [8] p. (Mirem; 5).

A partir de 2 anys. Llibre il·lustrat sense text que expressa amb sentit de l'humor i profusió de detalls, llocs, situacions i espais propers als infants. De la mateixa col·lecció recomanem altres títols: *Mirem el camp*, *Mirem el cap de setmana*, *Mirem on vaig*.

FICHO, B.; BALICEVIC, D. **Atlas de la història del món**. Barcelona: Cruïlla, 2007.

A partir de 6 anys. Llibre de grans dimensions que il·lustra les transformacions en el nostre planeta des de la prehistòria fins ara, a partir de preguntes com: com eren els nostres avantpassats i com vivien? Com es desplaçaven?

HERNÁNDEZ, X.; COMES, P.; BALLONGA, J. **Barmi: la formació d'una ciutat mediterrània a través de la història**. Barcelona: Destino, 1990. 61 p.

A partir de 8 anys. Còmic que explica l'evolució de la ciutat de Barcelona des dels temps dels ibers fins a l'actualitat. S'aprecia panoràmicament i en detall les transformacions del paisatge derivades de les activitats humanes.

MILLARD, A. **Un carrer al llarg del temps: un passeig de 12.000 anys a través de la història**. Steve Noon (il.). Barcelona: Blume, 2002. 32 p.

A partir de 8 anys. A través de catorze il·lustracions es pot observar l'evolució de la societat i el territori des de l'Edat de Pedra fins a l'actualitat. Recomanem també l'obra *Un port al llarg del temps: un viatge de 10.000 anys*.

PECKHAM, A. **Paisajes cambiantes**. Zaragoza: Luis Vives, 1991. 36 p.

A partir de 12 anys. Explica com es forma un paisatge, com evoluciona i les transformacions que pateix degut a les activitats humanes. Proposa aprendre de les experiències del passat i replantejar les nostres prioritats de cara al futur.

ROYER, A. **La ciutat**. Rémi Saillard (il.). Barcelona: Cruïlla, 2007. [24] p. (Joc Doc)

A partir de 5 anys. Llibre interactiu que permet identificar diferents aspectes físics d'una ciutat (una plaça, el metro...), aspectes socials (maneres de viure, de treballar...), històrics i funcionals (mobilitat, canonades d'aigua...). Recomanem les lectures de la mateixa col·lecció: *Vora el mar*, *Planeta Terra* i *La muntanya*.

WEINHOLD, A. **Descobrim la nostra terra**. Barcelona: Elfos, 2007.

A partir de 6 anys. Llibre interactiu que desenvolupa els temes a partir de preguntes: com es va formar la Terra, com es formen els paisatges, etc.

Vídeos, jocs i material multimèdia

En transformació [Enregistrament vídeo]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Dep. d'Ensenyament, DL 1992. 1 videocasset [VHS]: 28 min.

Primària. Ens presenta com es modifica el paisatge per l'acció humana així com les conseqüències d'aquests canvis. S'explica la diferència entre transformació i destrucció així com la necessitat de racionalitzar la transformació necessària del paisatge.

Imatges i sons de la terra [Enregistrament vídeo]. Barcelona: Fundació Serveis de Cultura Popular, 1999. 1 videocasset [VHS]: 25 min.

Infantil. Conté guia didàctica. Consta de 4 capítols amb seqüències curtes, primers plans i so directe.

MANICH, X. **Catalunya des de l'aire** [Enregistrament vídeo]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, c1999. 6 discos òptics [DVD].

Per a tots els públics. Recorregut pel territori català amb imatges enregistrades des de l'aire. Recomanem també l'obra *Catalunya des del mar*.

Protegim el nostre planeta, II [Enregistrament vídeo]. Barcelona: Fundació Serveis de Cultura Popular, 1992. 1 videocasset [VHS]: 40 min. Primària. Tracta diferents tipus de paisatges i impactes ambientals. Destaquem el segon i el tercer capítol, on es tracta de la conversió de zones industrials en zones verdes i de com les carreteres tallen bruscament l'entorn dels animals.

Sim Earth: the living planet. ©Maxis, 1990. A partir de 14 anys. Joc de simulació electrònic sobre la creació i la gestió d'un planeta.

SOLER, E., et al. **El joc de la connectivitat de les comarques gironines.** [Girona]: la Diputació, Fractàlia, [2005]. 1 joc de taula. ESO. Cada jugador, o grup de jugadors, es converteix en un animal que necessita desplaçar-se pel seu medi natural i troba diferents infraestructures que ha de superar.

Materials didàctics

BENAYAS, J., et al. **Viviendo el paisaje: guía didáctica para interpretar i actuar sobre el paisaje.** Madrid: Fundación NatWest, Fundación para la Investigación y el Desarrollo Ambiental, 1994. 151 p.

A partir de 8 anys. Manual per a la comprensió i la interpretació del paisatge, acompanyat d'atractives propostes d'activitats de percepció, presa de contacte i intervenció en el nostre entorn.

Com volem la Barcelona del futur? : proposta didàctica per a l'estudi del passat, el present i el futur de la ciutat: VIII Audiència pública als nois i noies de Barcelona. Barcelona: l'Ajuntament, 2004. 68 p. Cicle superior de primària, ESO i batxillerat. Dossier que recull tot el procés de desenvolupament de l'Audiència, els materials per a tractar el tema a l'aula així com els dos manifestos de l'audiència pública de Barcelona i de la de Donostia – Sant Sebastià.

EQUIPO HUERTO ALEGRE. **Mi pueblo, mi ciudad, el lugar donde vivo.** [Granada]: Junta de Andalucía. Consejería de Medio Ambiente, 1997. 191 p. Infantil, primària i ESO. L'enfocament metodològic d'aquest recurs és l'intercanvi directe amb la realitat a través de la investigació: observació i experimentació, plantejament de problemes i hipòtesis, contrast d'idees, etc.

FRANQUESA, T. (dir.). **Hàbitat: guía d'activitats per a l'educació ambiental.** Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Institut d'Educació, 1999. 360 p. Infants des de 4 anys, joves i adults. Guia pràctica amb 50 activitats de caire lúdic per a l'àmbit educatiu formal i no formal. Les activitats centrades o relacionades amb el paisatge i el territori són la núm. 29 'Troba la diferència' i la núm. 30 'Operació patrimoni'.

MAIZTEGI, R. **Nuestro pueblo: materiales de educación ambiental: educación infantil.** [Vitoria]: Administración de la Comunidad Autónoma del País Vasco. Dep. de Ordenación del Territorio, Vivienda y Medio Ambiente, 1998. 1 vol. Infantil. Proposta didàctica de la qual destaquem les sis activitats centrades en l'observació de l'entorn més proper, la presa de consciència dels elements que formen l'entorn urbà i les seves problemàtiques i l'expressió d'idees referents a aquest entorn.

Paisatge [en línia]. Barcelona: Fundació 'La Caixa', 2005 [Consulta: 25 febrer 2008]. Disponible a: <<http://educalia.educared.net/paisajes/>>. Primària i ESO. Proposta didàctica d'Educ@lia. Trobareu tallers i jocs en línia sota els epígrafs observa, classifica, investiga i actua.

RODRÍGUEZ, M. C.; LLABRÉS, A. **Investigant el paisatge: fitxes didàctiques del medi natural.** [Palma de Mallorca]: Govern Balear. Conselleria de Medi Ambient. Ordenació del Territori i Litoral, 1998. 1 vol. Primària i ESO. Material didàctic amb activitats de camp i a l'aula per valorar el paisatge i l'entorn natural i predisposar favorablement a la seva conservació i defensa.

RODRÍGUEZ, M. C.; LLABRÉS, A. **Investigant el paisatge: fitxes didàctiques del medi urbà.** [Palma de Mallorca]: Govern Balear. Conselleria de Medi Ambient. Ordenació del Territori i Litoral, 1998. 1 vol. Primària i ESO. Material didàctic amb activitats de camp i a l'aula per valorar el paisatge i el medi urbà.

Webs

<http://earth.google.com/intl/es/>

Eina que permet fer qualsevol cerca de localització (ciutats, serveis, etc.) a través d'imatges satèl·lit. Permet observar la zona geogràfica de la nostra cerca amb el zoom. Dóna l'opció de veure el lloc cercat a l'eina de mapes 'Google Maps', també accessible al web <http://maps.google.es>.

www10.gencat.net/ptop/AppJava/cat/index.jsp
Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya. Hi ha una secció dedicada a Urbanisme i Territori i una altra a Paisatge. Destaquem l'accés a l'Atlas electrònic de Catalunya.

www.bcn.cat/agenda21
Plana de l'Agenda 21 de Barcelona. En destaquem el Catàleg d'Espais Naturals de Barcelona.

www.bcnecologia.net
Web de l'Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona. En destaquem els articles sobre l'ordenació del territori a Catalunya, estratègies territorials, ordenació del territori i medi ambient urbà, etc.

www.catpaisatge.net
L'Observatori del Paisatge de Catalunya és un ens d'assessorament de l'administració catalana i de conscienciació de la societat en matèria de paisatge.

www.custodiaterritori.org
Plana de la Xarxa de Custòdia del Territori. Explica què és la custòdia del territori; recull informació sobre la mateixa Xarxa i sobre les diferents iniciatives i actuacions que duu a terme.

www.diba.cat
Web de la Diputació de Barcelona. Volem fer referència als web de les quatre Diputacions catalanes (www.diputaciodeltarragona.cat, www.ddgi.cat i www.diputaciolleida.cat) les quals contenen informació i cartografia sobre cada municipi.

www.europarc-es.org
Web d'EUROPARC-España, organització en la que participen les institucions implicades en la planificació i

la gestió dels espais naturals protegits de l'Estat Espanyol. Presenta informació institucional, línies d'actuació, publicacions, formació, etc.

www.icc.cat

Institut Cartogràfic de Catalunya. En destaquem l'àmplia possibilitat de consulta de mapes d'arreu de Catalunya (topogràfics, ortofotoimatges, per satèl·lit i geològics).

www.mapaecologic.net

Mapa ecològic del districte de Gràcia. És un bon exemple d'eina que permet obtenir informació sobre els recursos i serveis de què disposa una àrea urbana determinada.

www.unesco.org/es

Permet consultar informació sobre tots els països del món i sobre els programes relacionats amb la gestió del territori i dels recursos naturals.

Activitats i visites

Camp d'Aprenentatge Can Santoi

Informació: 936 802 931

A/e: cda-cansantoi@xtec.cat

Primària, ESO, batxillerat i CF. Camp d'aprenentatge ubicat a Molins de Rei. Un dels seus àmbits de treball és 'Orientació, cartografia, relleu i territori'.

CCCB (Centre de Cultura Contemporània de Barcelona)

Inf. i inscripcions: 933 064 100 fax: 933 064 101

A/e: seducatiu@cccbb.org

Primària i ESO. Ofereix un programa d'itineraris urbans en els quals es descriu la complexitat de la realitat urbana de Barcelona i la seva àrea metropolitana, què engloba les diferents estructures, la seva dimensió territorial i els reptes ambientals, així com els teixits socials canviants en el temps.

Museu d'Història de la ciutat de Barcelona

Inf. i inscripcions: 932 562 122 fax: 932 680 454

A/e: reserves-mhcb@bcn.cat

Primària i ESO. Ofereix tot un ventall d'activitats, itineraris i visites que permeten fer l'anàlisi, la interpretació i la representació de l'evolució de la ciutat de Barcelona al llarg de la història.

Parc de Collserola

Informació: 93 280 35 52

A/e: ci@parccollserola.net

Des de l'educació Infantil a la universitat. En tots els equipaments del Consorci del Parc de Collserola s'ofereixen activitats per descobrir, aproximar-se, conèixer, investigar i aprofundir el paisatge i la gestió del territori.

Sector d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona.

Inf. i inscripcions: 932 914 567

A/e: jcoy@bcn.cat

Primària i ESO. Ofereixen l'activitat 'Visita a l'espai urbà'. És una visita guiada d'introducció a l'urbanisme de BCN que analitza els trets identificadors de l'urbanisme present i futur. Es comenten les estratègies i les futures transformacions de la ciutat del segle XXI.

Exemples de com posar-s'hi

Mapa emocional de Segovia: la ciudad desde la mirada de los niños. [Segovia]: el Ayuntamiento, Ministerio de Educación y Cultura, 1999. [62] p. Recull les experiències d'onze centres educatius de la ciutat de Segòvia. A través de diferents itineraris per la ciutat s'han recollit les percepcions més immediates dels alumnes (olors, sons, imatges, etc.) i s'han reflectit amb diferents tècniques (fotos, textos, poemes, dibuixos, etc.).

RITSCHER, P. **El jardí dels secrets: organitzar i viure els espais exteriors a les escoles.** Barcelona: Rosa Sensat, 2003. 123 p.

Text senzill i molt suggeridor sobre perquè i com es poden enriquir espais de joc per a l'educació infantil.

Servei de Documentació d'Educació Ambiental

Carrer Nil Fabra, 20 baixos

08012 Barcelona

Tel. 932 562 592

Fax. 932 370 894

A/e: documentacioambiental@bcn.cat

Web: www.bcn.cat/agenda21/crbs

Horari:

De dilluns a divendres de 9.30 a 14 h · 16.30 a 20 h

Ajuntament de Barcelona

Tel. 934 882 979
A/e: scea@pangea.org
Web: www.pangea.org/scea